

Από την επιστροφή στον Φρόυντ στο πέραν του Οιδιπόδειου

«Η επιθυμία του αναλυτή δεν είναι μια καθαρή επιθυμία. Είναι μια επιθυμία, να αποκτήσει την απόλυτη διαφορά, αυτή που παρεμβαίνει όταν, αντιμέτωπο με το πρωταρχικό σημαίνον, το υποκείμενο έρχεται για πρώτη φορά σε θέση να του υποταχθεί. Εκεί μόνο μπορεί να αναδυθεί η σημασία μιας αγάπης δίχως όρια, γιατί είναι έξω από τα όρια του νόμου, εκεί όπου μόνο μπορεί να ζήσει»¹.

Με αυτά τα λόγια στις 24/6/64, ο Λακάν ολοκληρώνει το σεμινάριο του *Οι τέσσερις θεμελιακές έννοιες της ψυχανάλυσης*. Ένα σεμινάριο που βρίσκεται σε θέση υποκατάστασης, αφού έλαβε χώρα στην θέση του ανύπαρκτου σεμιναρίου, αυτού για τα Ονόματα του Πατρός. *Οι τέσσερις θεμελιακές έννοιες* είναι το σεμινάριο όπου ο Λακάν, περνά από την επιστροφή στον Φρόυντ στο πέραν του Φρόυντ. Αυτό είναι και το κρυφό θέμα του σεμιναρίου: Η μετατόπιση των θεμελίων της ψυχανάλυσης και η ακύρωση του κυρίαρχου σημαίνοντος του πατέρα, το οποίο υποκαθίσταται από το αντικείμενο α². Ο Λακάν σε αυτό το σεμινάριο δεν μιλά για τις τέσσερις θεμελιακές έννοιες³ με σκοπό να τους πλέξει το εγκώμιο, αλλά για να τις αποδομήσει, για να πει ότι ο αναλυτής δεν είναι ο πατέρας, δεν είναι ο μεγάλος Άλλος, αλλά ότι είναι στην θέση του αντικειμένου α⁴.

Το Νοέμβριο του 63 στην πρώτη και μοναδική παράδοση του σεμιναρίου *Τα ονόματα του Πατρός*, ο Λακάν ανακοινώνει στο, για 10 χρόνια ακροατήριο του, ότι δεν θα υπάρξει συνέχεια. Οι γάλλοι συνάδελφοι του, με ένα πέρασμα στην πράξη, τον διέγραψαν από τον κατάλογο των διδακτικών αναλυτών, τον αφόρισαν όπως είπε ο ίδιος. «Ο όρος αυτός, κατά τον Μιλλέρ, είναι σαν να υποδηλώνει ότι είχε παταχθεί, ότι είχε τιμωρηθεί, επειδή έθιξε το Όνομα του Πατρός, επειδή το αμφισβήτησε, ότι είχε τιμωρηθεί για ασέβεια σαν οι

¹ Lacan Jacques, Le séminaire livre XI, *Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, Paris : Seuil, 1973, p.248

² Miller Jacques-Alain, « La « formation » de l'analyste », *La Cause Freudienne* 52, Novembre 2002, version cd rom, p.24

³ Ασυνείδητο, επανάληψη, μεταβίβαση, ενόρμηση

⁴ Id, *Le banquet des analystes*, cours 1989-1990, cour du 13/12/89

κληρονόμοι του Φρόντ να τον αφόρισαν επειδή θέλησε να θίξει τον πατέρα που κατασκεύασε ο Φρόντ, θίγοντας έτσι παράλληλα και τον Φρόντ ως πατέρα της ψυχανάλυσης»⁵.

Τρεις μέρες πριν την καταληκτική παράδοση του σεμιναρίου *Οι τέσσερις θεμελιακές έννοιες*, στις 21/6/64, ο Λακάν ιδρύει την Σχολή του, μια σχολή όπου πέρα από την εργασία που πρέπει να παραχθεί, αποτελεί ένα τόπου, σύμφωνα με την έννοια που ο όρος Σχολή χρησιμοποιούταν από την αρχαιότητα, όπου πρέπει να διαμορφωθεί ένα στυλ ζωής⁶. Ο Λακάν ξεκαθαρίζει ότι η μόνη εκπαίδευση που μπορεί να μεταδώσει σε αυτούς που τον ακολουθούν είναι το στυλ⁷.

Από την επιθυμία του Φρόντ να σώσει τον πατέρα, μια επιθυμία που στηρίζεται σε μια φαντασίωση, μια μη καθαρή επιθυμία, προήλθε μια κοινότητα που πήρε την μορφή μιας εταιρίας που διέπεται από την αρχή της εξαίρεσης. Υπάρχει τουλάχιστον ένας που εξαιρείται από τον ευνουχισμό. Όμως «ο αναλυτικός λόγος [discours], όπως μας υπενθυμίζει ο Μιλλέρ, είναι η ψυχανάλυση πέραν του Οιδίποδα, δηλαδή η ψυχανάλυση χωρίς την επιθυμία του Φρόντ»⁸.

Η επιθυμία του Λακάν πήγε πέρα από τον Οιδίποδα, και από αυτή την επιθυμία δεν προήλθε μια εταιρία, αλλά μια Σχολή που διέπεται από την αρχή του μη-όλου. Δεν υπάρχει μια εξαίρεση, αλλά μια σειρά από εξαιρέσεις, στην οποία λείπει ένας νόμος σχηματισμού. Δεν υπάρχει το παν της Σχολής. Η Σχολή είναι ένα λογικά μη συνεκτικό σύνολο, που διέπεται από την λειτουργία του σημαίνοντος του διαγραμμένου Άλλου. Δεν υπάρχει ένας Άλλος που θα εξουσιοδοτήσει τον αναλυτή, παρά μονό ο εαυτός του. Οι ψυχαναλυτές δεν είναι τα παιδιά του πατέρα⁹.

⁵ Id, «Σχολιάζοντας το «ανύπαρκτο σεμινάριο»», στο Ζακ Λακάν, *Τα ονόματα του Πατρός*, Ψυχογιός, Αθήνα, 2008, μετάφραση Βλάσης Σκολίδη, σελ. 99

⁶ Lacan Jacques, Séminaire XII, 1964-1965, *Problèmes cruciaux pour la psychanalyse*, inédit, séance du 27/1/65

⁷ Id, « La psychanalyse et son enseignement », in *Ecrits*, Paris : Seuil, 1966, p.458

⁸ Miller Jacques-Alain, « petite introduction à l'au delà de l'Œdipe », in *La Cause Freudienne* 21, Mai 1992, p.3, version cd rom

⁹ Id, *Un effort de poésie*, cours 2002-2003, inédit, cour du 11/6/2003

Την στιγμή που ο Λακάν ιδρύει την Σχολή του, θέτει υπό αμφισβήτηση το Όνομα του Πατρός. Ο Λακάν ίδρυσε μια Σχολή σε ρήξη με την παράδοση, την ορθοδοξία, την ορθοπραξία και το Όνομα του Πατρός. Δεν ήθελε ποτέ να είναι ο πατέρας της διδασκαλίας του. Αυτό είναι και το νόημα που αποδίδει ο Μιλλέρ στην «Εγώ είμαι Φροϋδικός» που ανακοινώνει ο Λακάν στο Καράκας λίγο πριν τον θάνατό του¹⁰.

Αυτή την ρήξη με την παράδοση, την ορθοδοξία και την ορθοπραξία, μας την διδάσκουν εξάλλου και οι κατευθυντήριες αρχές της ψυχαναλυτικής πράξης που παρουσιάστηκαν από τον Ερίκ Λοράν στην γενική συνέλευση της ΠΕΨ το 2006. Δεν θα αναφέρω εδώ αποσπασματικά, παρά μερικές:

«Η ψυχαναλυτική συνεδρία είναι ένας τόπος όπου μπορούν να χαλαρώσουν οι σταθερότερες ταυτίσεις στις οποίες είναι καθηλωμένο το υποκείμενο. Ο ψυχαναλυτής επιτρέπει μια αποστασιοποίηση από τις συνήθειες, τα πρότυπα, τους κανόνες στους οποίους υπόκειται εκτός της συνεδρίας ο αναλυόμενος.

Δεν υπάρχει προτυποποιημένη θεραπεία, ούτε γενικό πρωτόκολλο που θα ρύθμιζε τη συνεδρία και την ψυχαναλυτική θεραπεία.

Η διάρκεια της θεραπείας και η διεξαγωγή των συνεδριών δεν γίνεται να προτυποποιηθούν.

Η ψυχανάλυση δεν γίνεται να προσδιορίσει τη στόχευσή της και το τέλος της με όρους προσαρμογής της ενικότητας του υποκειμένου σε μοντέλα, σε κανόνες, σε προτυποποιημένους ορισμούς της πραγματικότητας»¹¹.

Με αυτήν την έννοια ίσως, έλεγε ο Λακάν ότι εναπόκειται στον καθένα να επινοήσει εκ νέου την ψυχανάλυση για να την κάνει να διαρκέσει¹². Είναι μέσω της επιθυμίας του αναλυτή, της επιθυμίας του αναλυτή να υπάρξει ανάλυση που θα καταστεί αυτό εφικτό. Όμως η επιθυμία του αναλυτή δεν είναι μια καθαρή επιθυμία. Κάθε επιθυμία ακόμη και αυτή του αναλυτή είναι μολυσμένη από την φαντασίωση και την απόλαυση ή τουλάχιστον ρυθμιζόμενη από την ενικότητα του υποκειμένου και το στυλ του.

¹⁰ Id, « La « formation » de l'analyste », op.cit., p.12

¹¹ Κατευθυντήριες αρχές της ψυχαναλυτικής πράξης, Απόδοση στα ελληνικά Βλάσης Σκολίδης

¹² Lacan Jacques, *Conclusion de journées de Paris de l'EFPP*, 9/7/78, inédit

Υπάρχει καθαρή επιθυμία; Η επιθυμία στην καθαρή της μορφή θα ήταν μια επιθυμία για τίποτα, δηλαδή το ισοδύναμο της ενόρμησης θανάτου. Ο Λακάν αρνείται να κάνει την επιθυμία του αναλυτή μια καθαρή επιθυμία γιατί τότε ο αναλυτής δεν θα ήταν τίποτε άλλο παρά ο φύλακας και ο υπηρέτης της ενόρμησης θανάτου¹³.

Πέρα από την τεχνική και το πρωτόκολλο, υπάρχει η ηθική. Και δεν είναι ίσως τυχαίο που την επιθυμία του αναλυτή την συναντούμε για πρώτη φορά στον Λακάν στο σεμινάριο του για την ηθική της ψυχανάλυσης¹⁴. Ο Λακάν χαρακτηρίζει την επιθυμία του αναλυτή καινοφανή και την συνδέει με την γνώση, μια γνώση που είναι το αντίθετο του αιτήματος για αγάπη¹⁵: θεωρεί ότι ο αναλυτής «οφείλει να έχει εντοπίσει το αίτιο της φρίκης του, της δικής του καταδικής του φρίκης, αποκομμένης από τη φρίκη των πάντων -φρίκης της γνώσης»¹⁶. Πρόκειται για μια γνώση που πρέπει να επινοηθεί και να συνοδεύεται από ενθουσιασμό. Ελλείψει ενθουσιασμού μπορεί να υπήρξε ανάλυση, αλλά όχι αναλυτής. Μένοντας κολλημένοι στο "Όνομα του Πατρός, δεν μπορούμε να επινοήσουμε γνώση, και θα πρόσθετα, δεν μπορούμε να μάθουμε να τα βγάζουμε πέρα [savoir y faire]. «Πρέπει ίσως, όπως σχολιάζει ο Μιλλέρ, να περάσουμε πέραν από αυτό το σημαίνον-πλαίσιο για να διευρύνουμε λιγάκι το πλαίσιο της γνώσης»¹⁷.

¹³ Miller Jacques-Alain, *Le banquet des analystes*, op.cit., cour du 28/3/1990

¹⁴ Lacan Jacques, *Le séminaire livre VII, L'éthique de la psychanalyse*, Paris : Seuil, 1986, p. 347

¹⁵ Miller Jacques-Alain, *Le banquet des analystes*, op.cit., cour du 13/6/1990

¹⁶ Lacan Jacques, « Note italienne », in *Autres écrits*, Paris : Seuil, 2001, p. 309

¹⁷ Miller Jacques-Alain, *Le banquet des analystes*, op.cit., cour du 25/4/1990